

Sobreviure

Sobreviure

La Memòria del Futur

col·lecció

La Memòria del Futur

3. Sobreviure

Primera edició

octubre de 2003

Projecte gràfic i disseny

Xavier Duran i Esteva

© *Dels textos*

Elvira Ana Targa i Chicano,
Montserrat Cervera i Rodon,
Judith Barbacil i Mestres i
Rosa Català i Mallofré

© *De les imatges*

Història gràfica de Catalunya sota el règim franquista (1939-1975).

Edmon Vallès. Edicions 62.

Crònica gràfica d'un camp de concentració Mauthausen.

Rosa Toran i Margarida Sala. Viena edicions.

Temps de guerra. Diari íntim, 1938-1939.

Conxita Ventosa. El Cep i la Nansa, edicions.

© *De la fotografia de coberta*

Elvira Ana Targa i Chicano

© *D'aquesta edició (incloent-hi el disseny)*

Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003

Plaça de la Vila, 12

Tel. 938 140 000

<http://www.vilanova.org>

Índex

Sobreviure

Presentació 9

Agraïments 11

Introducció 13

Els testimoniatges 15

Clara Pujol i Martí 17

Conxita Ventosa i Pinilla 21

Romà Pérez i Monter 23

Marcel·lí Garriga i Cristià 25

Joan Socias i Guasch 29

Rafael Calaf i Calaf 31

Un testimoniatge complementari 33

Alguns apunts històrics 35

La segona república i la guerra civil espanyola 37

El franquisme i la repressió a Vilanova i la Geltrú 41

La solidaritat internacional durant la guerra civil:
les brigades internacionals 51

L'exili i la resistència 53

Vilanova i l'exili 55

La resistència a dins i fora: els maquis 57

Els camps de concentració i les presons 59

Els camps d'extermini nazi 61

Bibliografia 65

Bibliografia complementària recomanada 67

"Tot recordant la sang vessada per tots els pobles i pels milions d'éssers humans massacrats pel feixisme nazi, jurem no abandonar mai el camí que ens hem marcat. Sobre la base d'una comunitat internacional, volem aixecar als soldats de la llibertat que han caigut en aquesta lluita sense treva el monument més bell: el món de les persones lliures"

Jurament dels supervivents de Mauthausen.

"Les dones espanyoles de l'exili, com a ombres, teixien també les xarxes en què el nazisme quedaria atrapat i derrotat. Però el gran silenci de mort dels nostres homes i dones immolats llança el seu crit d'alerta i desperta la nostra consciència"

Neus Català,
supervivent del camp d'extermini de Ravensbrück.

Presentació

Amb l'aparició del tercer volum de la col·lecció **La Memòria del Futur**, *Sobreviure*, fem un pas endavant en l'aprenentatge de la nostra història, a partir de la memòria i els testimonis dels que ens han precedit. Una vegada més els homes i les dones que han participat en la construcció del nostre present aporten les seves vivències i experiències per a l'establiment d'un futur lliure i solidari.

La Memòria del Futur

El contingut d'aquest tercer volum resulta especialment emotiu, colpidor i difícil d'oblidar, a causa de la quantitat de dolor, coratge i elevació d'esperit que els relats d'aquestes experiències de supervivència alberguen. Impressiona pensar que aquestes històries, punyents i allisonadores, ens són tan pròximes en el temps i en l'espai, que sentim parlar els nostres avis i les nostres àvies, els nostres conciutadans i les nostres conciutadanes. El testimoniatge d'aquesta sèrie de vilanovis i vilanovines ens emociona, però, sobretot, ha d'arrencar-nos el compromís ferm –que des de la **memòria** es projecta cap al **futur**– de seguir treballant pel món lliure i equitatiu que ells i elles han defensat amb la seva aventura vital, amb la seva valentia i, de vegades, amb la pròpia vida.

Desitgem que el treball de recopilació d'aquests fragments de la nostra memòria col·lectiva ens ajudin a comprendre millor el nostre present, ens reafirmi en el respecte i l'admiració per aquells que ens han brindat el seu exemple i, sobretot, ens doti de les eines per seguir lluitant per una societat més civilitzada i tolerant. Com afirma un dels protagonistes d'aquest volum: *La base de la civilització ha de ser la tolerància*. Que les veus d'aquests sis **supervivents** ens acompanyin en la tasca de fer de la nostra ciutat un referent de concòrdia.

SIXTE MORAL I REIXACH
Alcalde de Vilanova i la Geltrú

Agraïments

Dels volums de la col·lecció **La Memòria del Futur**, el tema que avui us presentem ha estat el més difícil. Les persones que ens han ajudat amb els seus testimoniatges han fet un gran esforç i han hagut de rememorar situacions gens agradables, moments viscuts molt i molt difícils, alguns molt durs, intensos en tant a sentiments i emocions. Malgrat el dolor, en cap moment hi ha hagut una expressió d'odi o rancúnia sinó tot el contrari. Als qui hem tingut el privilegi d'escoltar-los, aquest fet ens ha impressionat profundament. Ja no tant pels continguts de les seves explicacions –que ens han corprès– sinó perquè el que ens transmetien era un missatge d'esperança, de profunda comprensió i perdó, de tolerància i convivència.

Tots ells han sabut trobar de les situacions més cruentes allò millor. Ens han explicat que en tot moment han pogut trobar una persona que els ajudés, una mà amiga que venia del lloc més insospitat. Ens han volgut fer veure que mai ens hem de rendir, que sempre hi ha l'esperança que els moments difícils passaran per deixar pas a la prosperitat. Ens han donat la certesa que els ideals i la ferma convicció, el creure en un mateix, són les bases per superar qualsevol dificultat.

En definitiva, els testimoniatges que podreu llegir i escoltar, en el vídeo que acompanya aquest volum, ens donen vida i il·lusió. I això no té preu.

És així, que no tenim paraules per agrair l'ajuda inestimable que ens han lliurat amb el seu llegat el Marcel·lí Garriga i Cristià, el Romà Pérez i Monter, la Conxita Ventosa i Pinilla, la Clara Pujol i Martí, el Joan Socias i Guasch i el Rafael Calaf i Calaf. Ells i elles ens fan còmplices de la situació històrica que van viure, dels seus records i sentiments.

També volem agrair la col·laboració que ens han lliurat a l'Antoni Lluch i Rovira, director d'ACSAR, Associació catalana de solidaritat i ajuda als

refugiats, a la Rosa Toran i Belver, historiadora i vicepresidenta de l'Associació Amical de Mauthausen i altres camps de concentració nazis, i a la Cesca Calaf i Solè.

ELVIRA ANA TARGA I CHICANO
*Responsable tècnica
del Pla de la Gent Gran*

ROSA CATALÀ I MALLOFRÉ
*Responsable tècnica
del Pla d'Equitat*

Introducció

El volum que teniu a les mans ha estat dedicat a totes les persones que patiren la repressió del franquisme a l'exili, a les presons i camps de treball forçat, als camps de concentració i als camps d'extermini nazi.

Moltes, ja no es troben entre nosaltres i pagaren amb la seva vida la lluita per la llibertat i la democràcia. D'altres, sortosament, van sobreviure a les penúries i avui, després de tants anys, ens han pogut donar testimoni de tot allò que van viure.

Tenir consciència del nostre passat, ens permet entendre el nostre present i construir un futur millor.

Conèixer el que veritablement va succeir significa restituir la vida d'aquests supervivents i ens permet comprendre que la lluita per la dignitat humana i la llibertat és possible fins i tot en les circumstàncies més terribles i inhumanes.

Les persones que van ser protagonistes d'aquest fets a la nostra ciutat, durant molts anys, van haver de restar en silenci. La por va ser el preu que els imposaren per aconseguir l'oblit.

Però cap democràcia es pot sostenir en l'oblit del passat, amagant la veritat de les situacions i dels que les varen protagonitzar.

Cal donar valor, oficialment i humanament, a aquesta lluita per la llibertat.

És quelcom més que un homenatge. És un deute que tenim les noves generacions per seguir lluitant per una societat lliure com la que ells i elles volgueren i somniaren.

Escoltar les seves paraules i els seus records ens enfronta amb la nostra pròpia responsabilitat cap a el futur, perquè la nostra democràcia es consolidi i tingui la presència de les seves vides com un testimoni per no dormir-nos en l'autocomplaença.

Volem salvar la memòria dels qui van lluitar en el seu moment i intentar explicar allò inexplicable, per a entendre millor el present i poder actuar serenament.

Perquè tots aquests esdeveniments que ens han descrit van succeir molt a prop nostre, a Europa, al nostre país, a la nostra ciutat. I contra qualsevol previsió sabem que la història es pot tornar a repetir. Perquè l'home "és l'únic animal que ensopega dos cops amb la mateixa pedra".

Per tant, aquest tercer llibret vol contribuir a què les noves generacions incorporin, en **La Memòria del Futur**, els fets que ens expliquen els supervivents; per comprometre'ns en la lluita per la llibertat i la democràcia, a la tolerància i la convivència; en definitiva a la construcció d'un món plural i millor.

El valor de les seves paraules ens porta a no oblidar i a mantenir viva la seva memòria per possibilitar que la llibertat no es torni a amagar en els foscos camps de l'odi, la por i l'horror.

Els Testimoniatsges

Clara Pujol i Martí¹

Nascuda a Vilanova i la Geltrú al 1915.

La Memòria del Futur

Les persones havíem lluitat, ens estimàvem i volíem coses millors però amb la guerra tot va acabar d'una manera tràgica... Es sentien les sirenes d'alarma...

Havíem de marxar i no sabíem on. Era marxar i prou, on fos... Vam marxar cap a Figueres, gent i gent, per tot arreu... jo amb la meva nena petita....

Després d'uns dies vam poder passar amb un amic i vam anar a parar a Bordeus... El meu marit i el meu germà van entrar per una altra banda i després ens vam poder trobar a París... Quan vaig arribar a França la meva filla no podia respirar bé... Quan estàvem a Bordeus la vam portar a l'Hospital i jo anava tota espantada perquè no sabia francès i no sabia com explicar-li però ell (el metge) sabia castellà... i la va veure... Jo estava a un camp de refugiats, on hi havia molts bascos... i el metge em va fer una targeta perquè pogués anar a l'Hospital quan volgués (estàvem a quatre quilometres de l'Hospital) i la gent del camp em deia: "un dia quan vagis a veure la teva nena no la trobaràs perquè se les emporten d'aquí a la gent malalta" i jo vaig anar corrent a buscar-la... i la vaig portar al camp... però als vuit dies la vaig haver de tornar a ingressar perquè es trobava molt malament i torna a començar però no la van separar de mi...

¹ Part d'aquestes paraules estan recollides amb cinta pel taller de "La història a les nostres mans".

A Bordeus hi vaig estar molt temps, fins que va estallar la II Guerra Mundial, ja que llavors necessitaven aquell antic hospital on estava instal·lat el camp pels soldats i ens van traslladar...

Interior d'un pavelló
al camp de Gurs.

Vam anar a parar a un camp de concentració que estava molt pitjor... era terrible... però d'allà em vaig poder escapar... El meu marit ja era a París, i em van ajudar... Era una època en que els diaris a París hi podies escriure i posar anuncis de manera gratuïta i això facilitava que la gent es pogués trobar i connectar... Jo estava sola perquè les meves amigues van seguir a Bretanya i jo em vaig quedar a Bordeus perquè la meua filla estava tan malalta que em van fer baixar... però mai estàs sola, perquè la gent t'ajuda. Gent que no coneixes de res, però que totes estàvem pel mateix i els sentiments ens ajuden a sobreviure.

Fotos, semanario gráfico
nacionalsindicalista. 1939.

Després vam anar a l'exili amb un vaixell a Xile i he de dir que va ser un país que ens va acollir molt bé i una gent molt maca... per a mi l'exili, el fet de conèixer un altre país, ha estat un enriquiment.

Però al 1973, Pinochet (jo li dic Pinotxo)... ha estat un criminal tan gran, tan gran...

Van detenir el meu fill i llavors em van agafar a mi, em van fer estirar en una sala i allà veia com violaven les noies i després a una altra sala, on sento els crits del meu fill que li posaven corrents elèctriques als genitals... No us ho podeu imaginar...

A la universitat on anava, tots els seus amics morts i enterrats allà mateix a la Universitat Tècnica de l'Estat... Un criminal contra la humanitat...

Tota la meva vida ha estat una lluita tremenda però mai m'he descolorit, perquè he trobat gent que val la pena, que lluita pels seus ideals de veritat i per això crec que he tingut una bona vida.

L'APUNT: Al mes de gener del 1939 quan el seu marit (Francesc Figuerola, regidor per el comitè de Defensa Local a l'Ajuntament de Vilanova com a representant de la CNT) ja havia pogut arribar a París, emprèn el camí cap a la frontera, amb la seva filla (que llavors només tenia un any). Però les agafen i les duen al camp de refugiats de Gurs, d'on s'escapen. Retroba al seu marit, i a França mateix, neix el seu fill. Comença la Segona Guerra Mundial i han de triar entre romandre a França o exiliar-se. Emprenen un vaixell cap a Xile. Allí van viure molts anys, sense oblidar les seves arrels catalanes. Al 1973 ha de tornar a viure l'horror d'una dictadura sagnant i veure com el seu fill es pres i torturat. El seu marit mor a Xile i ella retorna amb la seva filla a Catalunya, on viu actualment.

Conxita Ventosa i Pinilla

Nascuda a Vilanova, l'any 1914.

La Memòria del Futur

No hi ha cap guerra que sigui bona,... però una guerra entre germans és una cosa terrible, n'hi havia qui tenia un fill en una banda, un fill en l'altra.

Des d'aquí (vol dir a Vilanova) sentíem com s'acostava la guerra... com avançaven les tropes feixistes... Tenia dos germans al front que havien anat de voluntaris...

Quan es va poder conquerir Terol hi va haver una mica d'esperança però va durar poc temps.

Però malgrat els esdeveniments el meu nen ja estava en camí i va néixer el 28 de novembre del 1938. Li vam posar Abel.

El meu pare llavors era diputat, però no sabíem quan entrarien les forces franquistes... però tot era a punt, i calia sortir de Catalunya.

Anàvem tirant cap a la frontera i vam passar la nit a Agullana... El camió on anàvem es va girar i de miracle que no va ser de cara al precipici...

El camí cap a la frontera era ple de matalassos, gent carregada amb coses inútils que anava deixant els seus tresors en aquella carretera... Hi havia cotxes però la gent a peu anava més de pressa que els cotxes.

Vam poder passar i amb un camió de les cooperatives ens vam ficar una colla de gent... però amb sorpresa i desesperació ens van aturar i van fer baixar els homes... Ens van deixar a la plaça del Volò, anàvem descarregant dones, criatures i maletes.

Si ningú et reclamava anaves a un altre camió però una dona del poble es va compadir, suposo, al veure al nen tant petit i ens va deixar dormir en un cobert.

Els meus pares ja veien que no es podien quedar a França i preparaven la marxa. El meu marit no havia pogut sortir i jo em preparava per tornar a Catalunya.

El petit Abel i família.

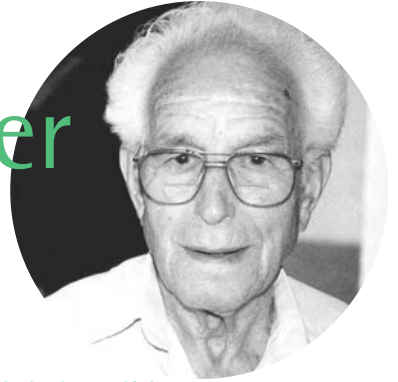
Una de les coses que m'ha causat més impacte es la separació dels pares. Vam estar separats durant 20 anys... i gairebé no ens podíem telefonar, les cartes estaven censurades i en castellà.

Només tenia l'alegria de saber que a Mèxic els havien rebut molt bé i que el pare ens explicava emocionat la rebuda amb banderes.

L'APUNT: La Conxita és filla de Joan Ventosa i Roig qui al 1916 havia estat alcalde de Vilanova. Fundador d'Esquerra Republicana a la ciutat i conseller d'agricultura al 1933 al Govern de la Generalitat.

S'exilià amb els seus pares i fill petit al 1939 però torna a Barcelona ja que el seu marit no pot sortir. Funcionària de la Generalitat durant la República, el càrrec i el lloc de treball li són retirats. Viu a Vilanova i ha intentat preservar la memòria de la seva ciutat i la seva família, escrivint llibres i mantenint viu el somni de la llibertat.

Romà Pérez i Monter

Nascut a Vilanova i la Geltrú, l'any 1918.

La Memòria del Futur

Jo era molt jove i no m'havia preocupat mai de la política... anava a jugar a pilota i a ballar. Però quan van començar a reclutar voluntaris i vaig veure aquells nois tan valents que parlaven d'anar a defensar la República, vaig sentir una enveja de voler ser com ells i em vaig apuntar a les milícies amb el POUM i vaig sortir cap el front.

Érem uns cent deu homes però només teníem cinquanta fusells... No teníem res ni uniformes en condicions per enfrontar-nos a militars d'ofici. Vam tenir moltes baixes... em van clavar una bala..., no teníem res... anava descalç amb els peus embolicats en draps. No sé com, vaig aconseguir unes espadenyas. Mai havia tingut un regal que em fes tanta il·lusió com aquelles espadenyas.

Quan ja tot estava perdut i vaig tornar del front a Vilanova, t'havies de presentar a la Guàrdia Civil per si eres "afecto o desafecto al Régimen" i em van enviar a un batalló disciplinari.

Allà el que fèiem era picar pedra, i amb un menjar penós, pells de faves negres i unes albergínies amb llavors que no se les menjarien ni els porcs. Dormíem a terra damunt les rajoles, si trobaves una mica de palla tenies sort. Jo em pensava que em posaria malalt... que mai seria pare...

Sort que per allí hi havien olives i figues, quan estàvem al camp les pispàvem per menjar.

Els únics a qui ens censuraven les cartes érem els catalans. Ens feien banyar en un lloc que hi havia un gruix de glaç d'un dit i et quedaves gelat com un pollet i després brutícia tota la que vulguis. Durant tota la guerra no havia agafat sarna i aquí la vaig agafar... I tot pel fet d'haver estat voluntaris i de votar les esquerres.

També ens van fer servir d'enterradors per aquells camps. Hi havia morts de tot arreu: italians, espanyols, moros i els posàvem en un clot com qui aboca runes...

Jo estava esgotat i em diuen "Venga, a formar, paso ligero" i em donava patades... Jo tenia tanta ràbia que no em movia, ni que m'haguessin clavat un ganivet hagués fet el que em deia... Al final em va deixar per inútil. Són les petites resistències de dignitat del supervivent.

Ens van robar la joventut, el 8 anys més importants de la vida... Això no ho recuperes mai.

*Durant la guerra
a Alcubierre.*

L'APUNT: S'allista com a voluntari a les milícies del POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista), durant la Guerra Civil. El fan presoner a la batalla de l'Ebre i és traslladat a diverses presons durant 8 llargs anys realitzant treballs forçats. Quan va tornar a casa, a Vilanova, va refer la seva vida i és pare d'un noi i una noia. Avui dia, continua fidel als seus ideals i és un ferm defensor de la llibertat i de la democràcia.

Marcel·lí Garriga i Cristià

Nascut a Vilanova i la Geltrú, l'any 1916.

La Memòria del Futur

Jo era de les Joventuts Llibertàries i de la CNT. Estava al front i quan vam passar la frontera per exiliar-nos ens van traslladar al camp d'Argelès. Hi vaig estar nou mesos a Argelès perquè els francesos ens van pressionar perquè volien que tornéssim cap a Espanya... o perquè ens allistéssim a la Legió Estrangera.

Jo no vaig voler tornar a Espanya i em vaig quedar al camp fins la invasió dels alemanys que ens van treure per força i ens va posar en companyies de treball forçat.

Camp d'Argelès.

Quan Alemanya va ocupar França, ens van portar al camp de concentració nazi de Buchewald, a Alemanya... Hi havia canalla de vuit i de deu anys que la feien treballar a cops de peu.

Hi havia gent de tot arreu, alguns ja portaven des del 1934... Els alemanys necessitaven molta gent al front només havien deixat el cos de

guàrdia i l'organització interna la portaven el presos, molts eren comunistes alemanys, membres de les Brigades Internacionals. Si anaves a parar a un kommando exterior el temps de vida era de 3 o 4 mesos...

A dins tenies més possibilitats perquè els alemanys necessitaven mà d'obra i van portar fàbriques als camps... Allà tenies més possibilitats de sobreviure... malgrat el fred, la neu, la gana i els recomptes a la matinada... Fabricaven fusells mausers... Un bombardeig aliat la va bombardejar i va morir molta gent... N'hi havia de tot Europa: espanyols, croates, italians, també tres andorrans que havien passat gent per la muntanya.

Els nòrdics tenien alguna preferència perquè els consideraven de raça superiors com ells (noruecs, danesos, suecs) i estaven a part, també els anglesos que eren considerats presoners de guerra, però els polítics com nosaltres, llatins i eslaus érem tractats com bèsties, com una subraça.

Per menjar: un tros de pa i una mena de botifarra al matí, i quan tornaves de treballar al vespre un plat de sopa de naps o de naps podrits i quan et cridaven havies de córrer, l'últim sempre se la carregava, sense camisa i sense res, aigua glaçada, garrotada.

Crematoris del camp de Mauthausen. 1945.

Supervivents del camp de Gusen. 1945.

Per càstig et podien tirar als gossos perquè t'espedecessin... Ens feien formar i els hi tiraven el presoner. O et feien estar indefinidament de cara a la paret fins que queies exhaust o et bastonejaven i llavors et feien comptar amb alemany 1, 2, 3... Ho havies d'aprendre bé perquè si et descomptaves no s'acabava mai, indefinidament...

Hi havia esperit de resistència i de lluita... i una organització que ens ajudava: per exemple et col·locaven a la fàbrica si podien.

La gran paradoxa pels alemanys és que la gent que més havia atemptat contra Alemanya o que estaven significats políticament va sobreviure i en canvi la gent que l'havien detingut arbitràriament no va poder resistir perquè no va trobar ajuda. Hi vaig estar dos anys, de 1943 al 1945, quan arribaren els americans... mentre els alemanys es retiraven va morir molta gent perquè no volien deixar cap testimoni dels camps i arrossegaven als presoners, mig esquelets i els mataven i enterraven encara que fossin vius.

Nosaltres ens vam salvar perquè van haver de marxar i ens van deixar uns dies sense guàrdies dins el camp... una setmana o així.

En camions ens van anar portant cap als seus països... Però els espanyols ens van tornar a França, ja que no podíem tornar a Espanya. No sabíem on anar... els que no tenien família no sabien per on començar. Al final ens n'adonarem que érem vius i vam començar a buscar feina a París i a viure de nou, a tornar a entendre que érem persones.

Al mig del camp hi havia un gran arbre, una alzina que deien que havia plantat Goethe i que deien que quan es morís, l'Alemanya nazi perdria i va ser veritat perquè una bomba la va cremar i llavors van perdre a Stalingrad.

Nuremberg. 1946.

El que ajuda a sobreviure és una bona moral per no desmuntar-se, una formació política... Vam resistir per una concepció política clara de que no podia durar molt i per la resistència física, érem joves forts.

La base de la civilització ha de ser la tolerància entre els uns i els altres... sinó sempre s'acabarà en guerra. Em refereixo a tolerància amb els pensaments diferents, ja siguin religiosos, polítics, de costums, dels conceptes que siguin.

L'APUNT: Militant de la CNT, s'allista voluntari i quan entren les tropes de Franco passa la frontera i va a parar al camp de concentració d'Argelès sur Mer, on les condicions són desastroses per als homes que hi són tancats.

D'allí, amb l'ocupació nazi, ingressa al camp d'extermini de Bunchewald. És un dels supervivents d'aquest camp, on la mort era gairebé segura.

Joan Socias i Guasch

Nascut a Cubelles, l'any 1923.

Viu a Vilanova i la Geltrú des del 1925, quan torna a Catalunya.

La Memòria del Futur

Durant la guerra, les nits eren lamentablement "molt distretes": bombes, alarmes i després un espectacle digne de veure's: cotxes i carros i gent apilada que marxava.

Nosaltres marxàvem perquè les forces de Franco estaven ja al Vendrell i s'acostaven a Vilanova. El meu germà era al front a Ripoll. El meu pare era secretari de la CNT de Vilanova.

Va venir un camió, vam carregar la roba a les maletes... Érem molta gent que anàvem cap a la frontera... exiliats... i tota aquella caravana de llums era un objectiu pels avions que bombardejaven i metrallaven... en va aparèixer un, però, finalment, se'n va anar abans de tocar el camió on anàvem... La frontera estava tancada pels homes... només deixaven entrar a les dones i als nens. Els homes havien de passar per la muntanya i jo era un noi...

Els senegalesos² feien la barrera i un senegalès que a mi em semblava una muntanya d'alt, em va agafar pel braç i la meva mare va a començar a dir: "Té quinze anys només" i una dona ho va dir en francès. Ell em va mirar i em va deixar anar... No sé què va veure a la meva mira-

² Els francesos utilitzaren la guàrdia colonial senegalesa i també marroquina a les fronteres i camps, tan odiada pels refugiats espanyols... tot i que en alguns casos la van treure perquè no era prou severa.

En aquest cas, la humanitat està per sobre de la nacionalitat.

da potser misèria... ni jo a la seva, però aquella mirada va marcar el meu destí... Sinó potser hagués anat a un camp, a Argelès, com el meu pare... o hagués tornat a Vilanova, no ho sé.

Republicans passant el Portús. 1939.

Vaig arribar a Toulouse allà ja ens esperaven amb pa blanc i menjar i vam poder sobreviure.

Quan va esclatar la guerra mundial els refugiats espanyols ho vam tenir pitjor ja que arribaven els deportats francesos i volien que tornéssim cap Espanya. En el nostre cas ho vam fer, vam tornar al desembre a Vilanova ens vam haver de presentar a la policia però no ens van molestar més.

Llavors va començar l'exili interior: no hi havia menjar i vaig saber el que era menjar garrofes i veces bullides... vam passar gana com tants d'altres... que van passar l'exili interior...

L'APUNT: Quan entren els nacionals a Vilanova només te quinze anys. Comença l'exili. Cap a França. El seu pare té un càrrec a la Pirelli i és militant i responsable de la CNT a Vilanova. Amb la seva mare i la seva germana passen la frontera francesa, que està tancada. Finalment va poder tornar a Vilanova amb la seva mare.

Rafael Calaf i Calaf

Nascut a Calaceite (Terol), l'any 1918.
Viu a Vilanova i la Geltrú des de l'any 1945.

La Memòria del Futur

Sóc de Calaceite i també vaig anar de voluntari al front i quan es va acabar vaig anar al camp de treballs forçats de Miranda d'Ebre. Era un cau molt dolent... i les condicions eren terribles. Per anar a fer les necessitats al vespre ens havien de canviar de barracó, que estava molt apartat i per divertir-se ens disparaven i molts moriren... Llavors ja no hi vam tornar més... i ho fèiem a qualsevol lloc, dins un pot...

No es podia menjar de tant dolent com era però uns quants van començar "Fuera el ranxo" i van començar: "tu i tu," i fins a tretze, els van afusellar.

Tot era perquè érem rojos. A Calaceite no va quedar ningú d'esquerres, només quedaven els seus...

No podíem dormir de la incertesa de si demà ens matarien. Per a qualsevol cosa et cridaven: "Fulano!..." i t'ametrallaven i et colgaven... Allò no era vida. Jo era molt jove però vaig perdre tots els cabells dels nervis que passava.

Al meu poble es van cometre atrocitats. Els falangistes els feien passar (als republicans) en un passadís entre ells i els mataven. Van matar a un oncle meu i al seu consogre... Com a represàlia perquè el fill i el seu marit estaven al front republicà, van agafar la meva mare i li van rapar el cap a la plaça pública del poble davant de tothom... a més de fer-la fregar les acerces agenollada al carrer. A més, van agafar el meu

germà petit que tenia 7 anys i a la plaça del poble hi havia una barana que donava al riu. El van agafar pels peus i el van deixar anar... el volien matar però va caure a l'aigua i es va poder salvar perquè sabia nedar... No va tornar a casa fins el vespre i es van poder escapar del poble... Es van amagar a casa d'uns familiars.

Mai he pogut tornar al meu poble, ens ho van prendre tot, una casa de pagès amb els mobles, amb tot... i a damunt desterrat. Ens van prendre la joventut dels disset als vint-i-quatre anys en aquelles condicions i després, desterrat.

Jo puc perdonar, alguns no poden... ens han fet molt mal, però jo sóc tranquil i puc perdonar, s'ha de conviure i ser tolerant.

L'APUNT: Als disset anys s'allista voluntari al bàndol republicà. Participa a la batalla de l'Ebre on el fan presoner.

És internat a les presons d'Aranda de Duero, al penal de Burgos i al Toreno de Saragossa on les condicions materials i humanes eren terribles... va suportar tanta angoixa que és va quedar calb als divuit anys.

La seva família com totes les famílies dels repressaliats va patir tot tipus de marginació a Calaceite. Quan finalment el van deixar lliure mai va poder tornar al seu poble. A Vilanova va trobar la seva nova llar i una família per continuar endavant.

Un testimoniatge complementari

Francesca Calaf i Solé

Filla d'en Rafael Calaf i Calaf.
Nascuda a Vilanova i la Geltrú, l'any 1948.

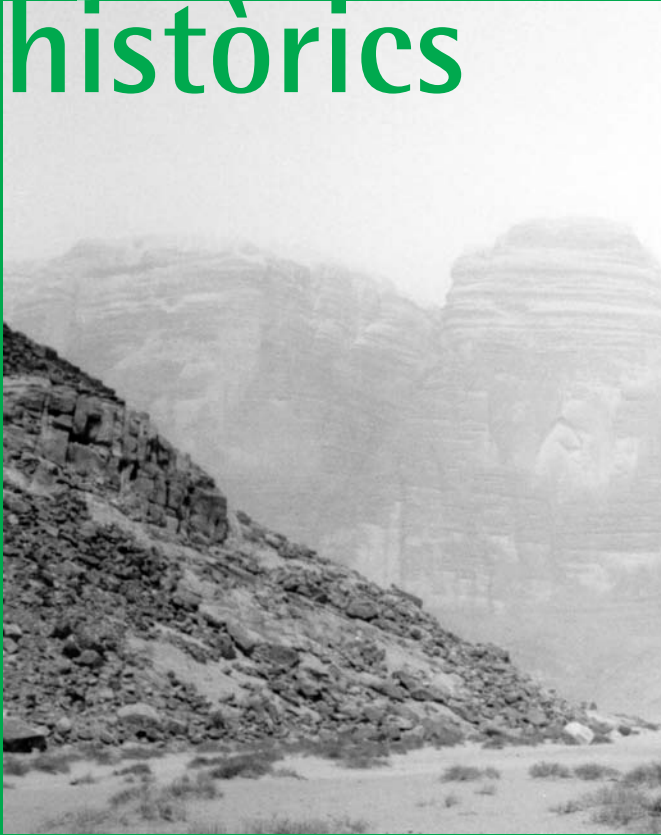
Quan era petita anava a una escola de religioses i un dia una va proposar d'explicar-nos coses de la guerra.

I va a començar a dir que hi havia bons i dolents. Els dolents eren els rojos, els d'esquerres i que eren com dimonis, que es menjaven les criatures i les mataven... Jo ho relacionava amb les històries que el meu pare m'havia explicat... i encara que era molt tímida vaig gosar dir: "Això és mentida".

Jo esperava que em renyés i em pegués, com era habitual en aquella època, tot i que pegar-me,... sabia que el meu pare em defensaria.

Però no. Em va dir que em quedés i llavors, quan ens vam quedar a soles, es va disculpar i em va dir que no em volia ofendre, però per a mi aquella excusa no va servir de gaire, perquè totes les nenes van seguir creient el que havia dit sobre la gent com el meu pare... S'hauria d'haver disculpat en públic, davant les nenes de la classe.

Alguns apunts històrics

La segona república i la guerra civil espanyola

La dictadura del general Primo de Rivera havia caigut al gener de 1930 i es convocaren eleccions municipals el 12 d'abril de 1931. El triomf del partits republicans i d'esquerres portà la proclamació de la República.

El 14 d'abril de 1931, el vilanoví Francesc Macià proclamava a Barcelona la República Catalana com Estat integrat de la Federació Ibèrica que es convertiria, tres dies després, en la Generalitat de Catalunya.

A Vilanova i la Geltrú, es proclama la República a la plaça de l'Ajuntament.

El mateix dia un grup d'obriers reobra el local de la CNT que havia estat clausurat el 1930.

Els partits i sindicats presents a la nostra ciutat són a més de la CNT i Esquerra Republicana, el BOC, el POUM, la Unió de Rabassaires, la UGT, Estat Català, la FAI i USC.

Totes les organitzacions obreres tornen a plantejar la millora de les condicions de treball i s'aconsegueix signar un conveni al tèxtil on es respecta la setmana de quaranta-vuit hores (abolida per la dictadura) i una setmana de vacances cada any. Els treballadors de la construcció del canal del Panyà demanen la jornada de vuit hores i més ventilació al túnel i es declaren en vaga.

Hi ha un gran impuls de l'escola laica i catalana, s'impulsa el cooperativisme i es viu un aire de llibertat com mai s'havia vist al nostre país.

Però només cinc anys després que fos proclamada la República, el 18 de juliol de 1936, els generals militars: Francisco Franco, Emilio Mola, José Sanjurjo i Gonzalo Queipo de Llano es revoltaren contra la República, provocant l'esfereïdora guerra civil que tots coneixem.

A Vilanova i la Geltrú, la notícia que els revoltats s'havien rendit a Barcelona provocà una gran eufòria als carrers, i una vaga general, que aparentment, no estava convocada per cap partit.

El dia 22 de juliol de 1936, es constitueix el comitè de Defensa Local (veritable contrapoder municipal) per dirigir i controlar la revolta, on hi són representats tots els partits i els sindicats vilanovins.

S'inicia un procés d'incautació, socialització o municipalització dels serveis públics i de les grans empreses, i es constitueixen comitès de control obrer formats per la CNT, per la UGT,...

Hi va haver un descontentament generalitzat per l'augment del cost de la vida i pels retrocessos militars republicans.

A Barcelona es produïren els fets de Maig. La CNT i el POUM deixaren el Govern de la Generalitat. Nin³ fou assassinat. Largo Caballero⁴ dimitií.

La indústria catalana privada perd valor en els seus mercats peninsulars i té serioses dificultats per aconseguir matèries primeres; per això ha d'adaptar-se a la producció bèl·lica, com feren la Pirelli i la Calibradora a la nostra ciutat.

De fet, la guerra, ja abans de la derrota republicana va anar gangrenant la Revolució.

³ Andreu Nin (El Vendrell, 1892-Madrid, 1937). Escriptor i polític marxista. Secretari general del POUM. Conseller de Justícia al Govern de la República al 1937. Mort a Alcalá d'Henares.

⁴ Francisco Largo Caballero (1869-1946). Socialista madrileny, actiu sindicalista i internacionalista. Esdevé a proposta d'Azaña president de la República durant el 37 fins que dimiteix. S'exilia a França on com molts d'altres es empresonat al camp de concentració d'Orianenburg durant 3 anys. Mort a París al 1946.

El govern de Negrín⁵ es trasllada a Barcelona des del 1937.

Entre el juliol i el desembre del 1938 es produeix la batalla de l'Ebre on hi participaren molts vilanovins i on es perdé un gran contingent de l'exèrcit republicà.

Vilanova fou bombardejada en repetides ocasions, en alguns d'aquests bombardeigs quedaren destruïdes la fàbrica Pirelli i l'església de Sant Antoni. Per aquest motiu, la nostra ciutat era plena de refugis i eren freqüents les alarmes, per avisar dels bombardeigs.

En Francesc Roig Toquès⁶ narra com amb setze anys feia guàrdies enfilat al campanar de l'església. Havia d'estar molt atent a un telèfon especial connectat als centres neuràlgics del Far, Cal Marquès, la Pirelli... i quan sonava, havia de donar l'alerta que el perill era imminent, perquè tothom tingués temps d'anar als refugis. Quan s'acabava el perill, feia tres repicons curts.

⁵ Juan Negrín (1892-1956). Metge canari, investigador i polític. Ministre d'Hisenda pel PSOE a la II República esdevé president al 37. S'exilia a França i Londres. Es president de la República espanyola a l'exili fins al 1945. Mort a París al 1956.

⁶ Col·laborador de La Memòria del Futur, a *Família i Guerra*, volum 1 de la col·lecció.

El franquisme i la repressió a Vilanova i la Geltrú

El dia 21 de Gener de 1939, les tropes del general Yagüe ocuparen la ciutat. S'inaugurà el feixisme, comencen els batallons de treballs forçats, la deportació, els consells de guerra dels tribunals militars. Es processà a tothom per haver defensat la República i a més a més, per ser sindicalista i català.

S'habiliten alguns espais de la ciutat com a presons.

Vilanova després de la guerra

"Vilanova va sortir de la guerra mig morta. Una cinquantena de persones havien estat assassinades, per la repressió política i per les venjances personals que s'hi van barrejar. Dos centenars més havien mort a conseqüència dels bombardeigs i al front. Una part de la ciutat estava malmesa pels efectes dels bombardeigs. I la població tenia molta, molta gana. Gana acumulada i moltíssims problemes per trobar menjar. (...)"

Fragment extret de l'obra de Josep M. Ràfols i que porta per nom *Sis alcaldes de Vilanova i la Geltrú. La casa de la vila de 1946 a 1997*, El Cep i la Nansa, 1997. (p. c. 19).

"Els ajuntaments són nomenats per l'exèrcit a mesura que els pobles i les ciutats són conquerides, i la vida quotidiana s'estructura a partir de bans militars i civils que tenen com a finalitat el control de la població de les noves zones dominades per l'exèrcit franquista".

Fragment extret de l'obra de Josep M. Solé i Sabaté, *La repressió franquista a Catalunya (1938-1953)*, Ed. 62, Barcelona, 1985.

Amb aquest petit fragment aquí citat volem endegar una petita aproximació històrica als fets polítics més importants que es van esdevenir a Vilanova després de la fi de la Guerra Civil.

Va ser un militar retirat el designat per ocupar l'alcaldia de Vilanova. Es tractava de Santiago Díaz Moyano, el qual va estar a l'alcaldia fins a mitjan de l'any 1940. De la seva tasca se'n pot destacar i se'n recorda el fet de seguir i aplicar estrictament la llei. Algunes característiques importants del seu mandat són que la seva feina era exclusivament de caire administratiu –ja que el cap de la Falange procurava per l'acció política–, i que bona part del seu equip de govern es trobava format per gent de la vila que ja havia format part del consistori després dels fets d'octubre de 1934. Les seves principals línies d'actuació van ser les d'intentar resoldre les penoses condicions de vida que colpien la ciutat. Tanmateix, l'any 1941 va significar un punt clau per l'ajuntament vilanoví, a causa que el nou governador de Barcelona (Antonio Correa) va destituir tot l'antic Ajuntament a favor del metge carlí, de fort caràcter autoritari, Eduard Pascual i Fàbregas.

Amb l'arribada d'aquest nou alcalde es donaren alguns factors novedosos, inexistents fins aleshores. En primera instància s'ha d'esmentar que en la figura de l'alcalde hi va recaure també la funció de cap de la Falange local. Per tant, s'unien les funcions polítiques i administratives a mans d'una única persona. La maniobra del nou alcalde era clara: volia el sotmetiment de la població vilanovina a Falange.

Aquestes accions i el seu fer i desfer autoritari li varen crear molts enemics, entre ells la mateixa dreta tradicional vilanovina, la qual s'havia vist desplaçada de l'equip de govern.

L'alcaldia vilanovina era el complement ideal a un règim que ho controlava tot a través dels seus instruments més coneguts i efectius: la por, el càstig i l'exemplaritat, la Falange (amb el Frente de Juventudes i la Sección Femenina) i un alcalde totalment emmirallat en la figura del dictador. És a partir d'aquestes premisses assenyalades, que es pot concloure que la tasca de Pascual i Fàbregas es recorda com l'etapa més autoritària de la dècada analitzada i com els anys de més irregularitats econòmiques del període. La fi d'aquest alcalde va ser el de la destitució, produïda l'any 1943. Aquesta vegada l'alcaldia queia en la figura

del carlí i delegat governatiu Manuel Navarro Carreras i la principal novetat és que es tornaven a separar els dos màxims poders de la ciutat: Falange i Alcaldia. El seu primer objectiu, a l'arribar a l'Ajuntament va ser el de posar i mantenir l'ordre, una tasca ben difícil si es té en compte la situació deixada per Eduard Pascual. Un element que se'n pot destacar és que fou una alcaldia pont que féu tornar el poder a la tradicional dreta vilanovina.

Antoni Ferrer Pi. Aquest és el nom de la principal figura del franquisme a Vilanova. Falangista i profundament franquista, fou escollit l'any 1946 i va ser alcalde de la ciutat fins al 1969, fet que li atorga el privilegi d'haver portat les regnes de la ciutat durant bona part de la dictadura franquista. Altres fets destacables de Ferrer Pi són la seva seriosa tasca a l'Ajuntament, la progressiva moderació que va anar implantant en els símbols externs i els aspectes ideològics del règim, així com, el seu peculiar invent: el vilanovisme. A partir d'aquest paràmetre anomenat "vilanovisme" s'endegà la recuperació del folklore i de les tradicions vilanovines, però mai des d'una òptica o una intenció catalanista, ben al contrari, ja que la seva intenció era tornar a instaurar les mal-meses tradicions del poble espanyol.

Un altre objectiu que es va aconseguir amb aquest "fer vilanovisme" va ser el d'aglutinar la societat vilanovina, la qual, més o menys, s'anava veient representada en alguna de les accions que duïa a terme l'alcalde.

"El franquisme retornà a la dreta vilanovina el control polític municipal que havia perdut davant l'hegemonia republicana en els períodes de funcionament liberal de l'Estat i instaurà, a més, un model de relacions socials que assegurava a aquesta un domini social sense precedents. (...)"

Fragment extret de l'obra de Antonio Francisco Canales Serrano, *Passatgers de la nostra barca. La dreta de Vilanova i la Geltrú (1903-1979)*. Lleida. ECD. Col. Josep Lladonosa, 1993.

Amb aquestes línies assenyalades només es vol remarcar la importància del fenomen anomenat "vilanovisme"⁷, ja que sense aquest ingredient tant particular, la relativa estabilitat aconseguida per l'Ajuntament vilanoví i la mateixa vila durant quasi 25 anys no hagués pogut ser, segurament, del tot possible.

la repressió franquista

La repressió, d'una manera o altra, ha estat present al llarg de la història, tant d'Espanya, com de Catalunya i de la resta del món. Tanmateix, la repressió que es vol analitzar té la peculiaritat de trobar-se dins de l'esdeveniment més ingent i important dels últims darrers temps en el nostre país, és a dir, la dictadura franquista.

La repressió franquista es va caracteritzar per desenvolupar-se a partir de dues línies d'actuació: l'aniquil·lació tan física com psicològica.

Com a repressió psicològica podem considerar totes aquelles manifestacions d'obligorietat i restricció que va desenvolupar el règim franquista a tots nivells.

Quan ens referim a tots nivell, volem esmentar a totes les edats i en totes les vessants de la vida social.

⁷ Pel que fa referència a l'esmentat "vilanovisme franquista" es pot fer esment de les següents línies, sùmament aclaridores, extretes de l'obra de Antonio Francisco Canales: *Passatgers de la mateixa barca*, Lleida, ECD. Col. Josep Lladonosa, 1993. (p. p. 117)

"(...) Conscient del caràcter fonamentalment sentimental i folklòric dels referents de catalanitat d'aquesta dreta (vilanovina) i de la seva iniquitat política, donat que en el fons no remetien més que a uns valors bàsics que el franquisme satisfieia amplament, Ferrer Pi, tot i el seu espanyolisme, terçà entre aquestes aspiracions dretanes i l'anticatalanisme del règim encarnat a la localitat per alguns dels seus funcionaris i una part de la Falange. El vell discurs vilanovista ja parcialment restaurat, aquella via d'incorporació pròpia al catalanisme de la dreta catòlica vilanovina que diluïa els referents de catalanitat amb els de vilanovitat i els limitava a l'afirmació d'una cosmovisió profundament catòlica i conservadora, s'erigia en aquests anys, com ja ho havia fet en els anys de màxima tensió entre espanyolistes i catalanistes, en la base des de la qual proposar una nova síntesi ideològica neutralitzadora de les tensions derivades del fet diferencial català. (...)"

La repressió franquista va intentar sotmetre la societat espanyola al seu propi ideari i aquest intent de sotmetiment el desenvoluparen planificadament a través de les prohibicions, les imposicions i les estructures pilars de la dictadura: l'Església i el Movimiento.

A l'igual que fa Josep M. Solé i Sabaté a la seva obra, la repressió franquista a Vilanova també serà estudiada a partir dels paràmetres cronològics que marca l'autor, és a dir, dividir la dècada estudiada en les següents dues parts:

- La primera part comprèn els anys 1939-1943 i les víctimes es caracteritzen per ésser jutjades per fets derivats de la guerra.
- La segona part abarca els anys 1943-1953 i les víctimes són acusades per les lluites de postguerra.

Vilanova i la Geltrú (1939-1943)

De Vilanova i la Geltrú podem dir que va tenir un total de 18 condemnats –i després executats– per accions portades a terme després del 18 de juliol de 1936. Tots ells foren afusellats al Camp de la Bota de Barcelona.

D'estudis sobre aquests esdeveniments locals només se'n pot destacar el treball realitzat per Francesc Xavier Puig Rovira, *El cost humà de la Guerra Civil a Vilanova*, dins de: Miscel·lània Penedesenca, Institut d'Estudis Penedesencs, 1994.

1939-1943

1. La repressió a Catalunya té unes característiques particulars. Fou una repressió doble, a l'igual que a Euzkadi, on les víctimes podien ser acusades de "rogos" –com a tot arreu del territori republicà– i/o de "separatistes" –aquesta denominació comprenia tots els catalans–.

Cal recordar que el mot "separatista" fou atorgat a totes aquelles persones pertanyents a les anomenades "comunitats històriques", indrets amb llengua i costums propis i, per tant, divergents de la resta de l'estat espanyol.

És així, com les acusacions de "separatista" o "roig" foren les dues acusacions que sovintejaren més al llarg de la repressió.

2. Els mesos de màxima repressió es donen quan acaba la guerra a Catalunya (febrer-març de 1939) i a tot Espanya (abril de 1939).

Després de tres anys de lluites, els vencedors entraren a les esgotades però encara rebels zones republicanes i un dels objectius assenyalats era evident que s'havia aconseguit, ja que el defalliment i la carestia general eren les notes dominants del paisatge del moment. Tanmateix, el segon gran objectiu encara s'havia de resoldre definitivament.

Aquest era el de l'eliminació física del vençut rebel per així sotmetre totalment a la població restant (favorable o no al règim que es volia instaurar). I d'aquesta idea en sorgeixen els primers episodis violents i exemplificadors de la repressió.

Un exemple d'aquestes pràctiques és el sorgiment de les Txèques –llocs caracteritzats per infringir els càstigs més durs i sumaris–, de les quals Vilanova n'és un exemple.

Per la data de creació i durada de la Txeca de Vilanova (finals de gener de 1939 fins a principis dels 40) se'ns confirma la premissa inicial exposada, és a dir, que la màxima i més dura repressió es dona en els primers mesos des de la fi de la guerra. S'ha de matisar el fet que les tropes nacionals entraren a la ciutat el 21 de gener de 1939 i es certifica la creació de la Txeca a finals del mateix mes. Aquesta circumstància ens denota la rapidesa de l'organització de les forces ocupants, rapidesa que també visualitza l'ajut inqüestionable d'elements locals.

Altres accions que denoten aquesta "rapidesa" inicial són que dels 18 vilanovins executats, 14 varen ser afussellats durant els mesos de febrer-març de 1939 i abril-juny de 1940.

3. La repressió és més intensa a les comarques agràries de Catalunya que a les industrials. Les comarques de l'interior amb una activitat vinícola o amb problemes d'arrendament són aquelles en què la repressió serà superior.

Els dos principals nuclis de la comarca, Vilanova i Sitges presenten xifres força baixes i certificarien amb elles el seu caràcter "industrial". Podem afegir que les dues localitats s'engloben en els grups més baixos de poblacions similars a elles. D'aquest fet se'n pot derivar que les seves estructures socials es trobaven més diversificades en diversos sectors productius i que, per tant, l'agricultura no representava un pes específic en l'economia d'ambdues viles.

4. Els afusellats són gent madura. L'edat mitjana dels executats es situa entre els 33 i els 41 anys, i la més comuna són els 38 anys d'edat.

La mitjana d'edat que ens proporciona la comarca del Garraf és la de 35 anys, encara que qui registren un nombre major de víctimes són els de la franja de 36 a 40 anys.

A mesura que la repressió avança en el temps, l'edat dels executats s'escurça, la qual cosa els aproxima més a acusacions de participació directa en accions ocorregudes durant la guerra.

Les mitjanes d'edat més baixes es donen allà on el pes de l'activitat industrial és més gran. En podríem trobar una explicació a dos nivells:

- a. Participació posterior en la vida política dels sectors agraris.
- b. Fets i accions dutes a terme per part dels executats més joves.

5. Predomini dels carnets cenetistes (CNT) entre els afusellats de les zones industrials de Catalunya i d'Esquerra Republicana a la resta.

Afirmació totalment vertadera quan parlem de la comarca del Garraf, ja que la majoria dels afusellats posseïen el carnet cenetista (58,3%) i reafirmen el caràcter industrial de la comarca.

6. En el període inicial del primer mes i escaig de 1939, els qui omplien les presons provenien de sectors molt diferents, detinguts a causa d'una denúncia directa i gairebé sempre a conseqüència de l'avenç militar. Les persones detingudes acostumaven a tenir una significància en la vida cívica o política.

És en la comarca del Garraf on els percentatges de representants de diferents sectors es troba més igualada i no tant desnivellada pel sector agrari.

Tanmateix s'ha de subratllar la inexistència de mariners o pescadors entre els afusellats de la comarca del Garraf, fet que provoca estranyesa si es té en compte que la vida marinera tant a Sitges com a Vilanova era molt important i nombrosa.

Un altre fet a constatar és que el Garraf presenta l'índex més baix de catalans (64,7%) entre els afusellats, peculiaritat atorgada per tenir una localitat industrial i potencialment receptora d'immigració com és Vilanova.

Pel que fa al pes social dels 18 executats de Vilanova i la Geltrú podem dir-ne que ni les seves professions ni el seu pes polític a la ciutat eren d'una rellevància significativa i remarcable.

7. Totes les denúncies són acceptades i, sovint, l'acusat no sap qui l'acusa o de què. Per acusar no cal aportar proves.

La repressió de la postguerra és pagada per gent majoritàriament catalana, gairebé sempre absolutament catalana, la represàlia i el càstig neixen d'una actitud de denúncia o d'acusacions dutes a terme per persones del mateix país, sovint de la mateixa població.

8. Els consells de guerra se celebraven a les delegacions que tenia l'Auditoria de Guerra de Catalunya, encara que també se'n feien en altres llocs com ara els jutjats militars.

De jutjats militars se'n sap de l'existència d'un al Garraf (a Vilanova) i d'un altre a l'Alt Penedès (a Vilafranca). Seria de lògica pensar que la majoria dels presoners d'ambdues comarques varen tenir els seus consells de guerra en aquests jutjats militars. Mes en el treball de Francesc Xavier Puig Rovira, *El cost humà de la Guerra Civil a Vilanova*, s'afirma que els judicis es realitzaren a Barcelona.

Aquesta asseveració s'hauria de ratificar però es pot considerar vàlida ja que la major part de les víctimes de l'Alt Penedès i el Garraf foren executades al Camp de la Bota (Barcelona). D'aquesta circumstància se'n pot derivar el fet que les persones acusades de casos greus eren conduïdes directament a Barcelona, deixant les accions menys importants o més secundàries pels jutjats militars.

ANNEX VI: CONDEMNATS A MORT PEL FRANQUISME

Nom	Lloc de naixement	Data naix.	Lloc de mort	Data mort	Edat	Observacions
Ayala Ayala, Tomás	Ceuti (Mu)	1905	Barc. Camp de la Bota	6-7-39	34	
Belchi Hernández, Salvador	Molina Segura	1907	Barcelona	16-3-39	31	
Bolet Alegret, Josep V.			Tarragona	15-11-39	24	
Canales Grau, Jaume	Oriolà	1912	Barc. Camp de la Bota	8-11-39	27	
Ferran Hugué, Francesc	Castellet i la G.	1914	Barc. Camp de la Bota	9-6-42	29	
Ferran Hugué, Pere	Castellet i la G.	1917	Barc. Camp de la Bota	9-6-42	25	
González Dorado, Julio			Mérida	25-3-42		
González Valls, Francesc	Barcelona	1915	Barc. Camp de la Bota	10-11-39	24	
Martínez Lucas, Josep	Reus	1913	Barc. Camp de la Bota	16-4-43	30	
Martínez Márquez, Gregorio	Mazarrón	1916	Barc. Camp de la Bota	8-11-39	23	
Montaner González, Josep	Tarragona		Barc. Camp de la Bota	22-11-39	50	
Raspall Martí, Joan	Banyeres	1899	Barc. Camp de la Bota	1-8-39	39	
Romeu Casañas, Jaume V.		1898	Barc. Camp de la Bota	10-5-39	40	
Ruiz Vinuesa, Antoni	Málaga	1909	Barc. Camp de la Bota	28-6-40	30	
Santos Expósito, Eduardo	Ciudad Real		Barc. Camp de la Bota	8-11-39	46	
Serrano Salcedo, Primitivo	Mieres Aragón	1914	Barc. Camp de la Bota	28-6-40	25	
Soler Vidal, Joan	St. Pere Ribes		Barc. Camp de la Bota	14-5-39	44	
Vergés Carbonell, Ramon	Barcelona		Barc. Camp de la Bota	8-11-39	39	

E. X. Puig Rovira.
El cost humà de la Guerra Civil a Vilanova.

1943-1951

Aquesta segona part té la característica de no presentar ja víctimes executades (encara que l'últim vilanoví mort data del 16 d'abril de 1943), mes no per aquesta constatació s'ha de considerar que la represió era inexistent.

La tònica comuna que marcava tota aquella persona que era feta presonera sota les acusacions més comunes de "roja" o "separatista" era el sotmetiment, quasi segur, a tortures i a vexacions diverses, i ja no només en la dècada escollida, sinó al llarg de tota la dictadura.⁸

Tanmateix, de presoners n'hi va haver tant de masculins com de femenins. En la historiografia local es constata l'existència de dones agafades que foren objecte de vexacions, encara que aquest fet queda molt poc explicat i analitzat. S'observa una inexistència absoluta sobre quines dones foren agafades i fetes presoneres. En cap obra o article periodístic es dóna cap llistat de dones vilanovines empresonades o simplement agafades. Aquesta realitat es podria explicar pel fet que Vilanova, encara que tenia i té un nombre considerat d'habitants, era en la seva essència un poble on tothom es coneixia. D'aquesta manera es pot entendre que aquest episodi de la dictadura no hagi passat mai a les fonts escrites, com si les vexacions de les que foren víctimes moltes vilanovines es volgués esborrar de la memòria.

Giuliana di Febo a *Resistencia y movimiento de mujeres en España, 1936-1976* diu:

"El hecho de ser mujeres no impedía que los fascistas las maltratasen, torturasen o aplicasen la pena de muerte. (...)"

"(...) Respecto a las mujeres existía una motivación más para ser detenidas: la de ser madres, mujeres o hijas de antifranquistas."

"(...) En aquellos años ser mujer de preso era una marca que implicaba medidas punitivas como: a- Pelado al cero. b- Ingestión forzada de aceite de ricino. c- Obligación de las labores más humillantes. (...)"

Aquest va ser el cas de la mare del Rafael Calaf, tal i com ens explica en el seu testimoniatge.

"(...) La campaña de solidaridad a favor del detenido político se convierte a partir del año 1945-1946 en el eje político en torno al que se forman los primeros grupos de mujeres. (...)"

⁸ Sobre les tortures portades a terme a les presons n'hi ha nombrosa bibliografia, però en destaquem:
 - Batista, Antoni. *La Brigada Social*, Empuries, Barcelona, 1995.
 - Febo, Giuliana di. *Resistencia y movimiento de mujeres en España, 1936-1976*, Icaria, Barcelona, 1979.

La solidaritat internacional durant la guerra civil: les brigades internacionals

Així s'anomenen les unitats de voluntaris estrangers que varen participar a la Guerra Civil espanyola a les files de l'exèrcit republicà. El centre de reclutament internacional es va establir a París.

La iniciativa va partir, fonamentalment, dels partits comunistes i de la internacional sindical, amb la col·laboració de molts dels seus militants. Però hi participaren persones procedents de tots els corrents del moviment obrer: anarquistes, socialistes, trostkistes, o senzillament, antifeixistes.

Els primers brigadistes arribaren a Barcelona el 12 d'octubre del 1936 des d'on es traslladaren a Albacete, que era la base general.

Organitzades en cinc brigades (en el moment de numerar-les es va començar pel número 10, a efectes estratègics) hi van participar combatents d'uns setanta països del món amb un total de prop de seixanta mil persones.

El contingent més important fou el francès (15.400), l'italià (5.108), l'alemany (4.324), el nord-americà (3.874) i el britànic (3.504). Des de la defensa de Madrid varen participar en la majoria de batalles importants de la guerra i sofriren prop de deu mil baixes.

El govern republicà va decidir la desmobilització el dia 21 de setembre de 1938 en un moment en que els combatents internacionals eren uns tretze mil i el 28 d'octubre de 1938 foren objecte d'un multitudinari i calorós acomiadament als carrers de Barcelona.

Es pot considerar una mobilització única a la història pel fet que milers de civils de tantes nacionalitats diferents estiguessin disposats a perdre la vida, enfrontant-se als militars feixistes. Molts no van tornar mai a casa, però varen demostrar al món la força de la població civil. Es van organitzar i mobilitzar, fins i tot, contra el parer dels seus governs, per poder frenar la barbàrie feixista que envaï Europa.

I es per això que, per a tots els soldats i per a la població civil catalana i espanyola, la presència de les Brigades i el seu record seran sempre un testimoni de solidaritat. Per això, durant tot el franquisme van ser oblidats i silenciats. Han hagut de passar molts anys perquè puguin rebre l'homenatge i l'agraïment oficials que es mereixen.

En el castell de Castelldefels, abans que fos utilitzat com a caserna i presó (1938), deuria haver allotjat un cos de guàrdia. Ara guarda, en el seu interior, a la capella de la Salut, uns grafitos que, com a record, ens mostren: paisatges, personatges històrics, vaixells i avions, que segurament, es veien des del castell.

L'exili i la resistència

Després de l'entrada de les tropes feixistes, comença per a molts i moltes, de fet per a la majoria dels ciutadans i ciutadanes que havien lluitat contra la dictadura feixista, un temps de repressió, mort, presó i exili, tant interior com exterior. Interior, a les presons, el silenci, l'oblit, la humiliació i la marginació de tots els que havien col·laborat amb la lluita contra el feixisme que s'havia imposat finalment per les armes.

L'èxode de la derrota republicana es va convertir en diàspora però abans van haver de passar pel suplici dels improvisats camps de concentració a les platges franceses on l'hivern era molt dur i no hi havia cap altra protecció que els filats amb espines. Algunes d'aquestes platges foren: Saint Cyprien, Barcarès o Argelès-sur-Mer. En aquesta darre- ra, hi van arribar a concentrar-se vuitanta mil repulicans vigilats per la guàrdia mòbil republicana i per les tropes colonials com els tiradors senegalesos i els spaliis marroquins.

Després se n'obriren d'altres amb alguns mínims de condicions com Agde, (que s'anomenava el camp dels catalans, perquè n'hi havia molts i també, perquè la Generalitat li enviava ajut), a Bram, Septfons o Cotliure, a Gurs (el camp del bascos) o més endavant, els camps de Vernet i Compiègne..., d'on alguns passaren a camps d'extermini nazi.

Als camps de concentració es feia propaganda franquista, per incitar la tornada a Espanya. Molts van ser obligats a repatriar-se i van anar a parar a les presons o als camps de treballs forçats, on era prohibida l'entrada de la premsa d'esquerres.

Eren molt pocs els reus que tenien la distinció de presos polítics. Se'ls tractava com delinqüents: se'ls posava al mig de les places on se'ls preguntava quines qualitats tenien, mentre eren observats; era necessària i barata la mà d'obra.

Per a tots aquells que havien cregut, en un principi, que França era la terra promesa, el xoc fou especialment dur.

Tot i això, als camps també tenim testimonis importants de solidaritat de ciutadans francesos, dels sindicats obrers, de ferroviaris i del Socors Popular francès.

El Govern francès els va concedir refugi però no estava preparat per a rebre aquella allau de gent i no volia complicar les seves bones relacions amb els vencedors. Tot just quinze dies després que el Govern espanyol tanqués les fronteres, el 27 de febrer del 1939, els governs "democràtics" de França i d'Anglaterra van reconèixer el govern de Burgos.

Tots els vençuts dels pobles hispànics s'enfrontaren a la fredor, a la hostilitat, al desconcert o al rebuig, gairebé col·lectiu d'un poble que, al 1936, havia escollit un front popular. I després, ja amb el govern col·laboracionista de Vichy, amb la invasió dels nazis, la situació dels vençuts s'agreujà.

A les acaballes de l'any 1939, alguns havien pogut marxar a Amèrica, d'altres s'havien instal·lat a França i havien trobat feina.

Llavors els que quedaven es van haver d'incorporar a les Companyies de Treballadors Estrangers (CTE), a les unitats militars dels Batallons de Marxa o als "voluntaris" de la legió Estrangera amb base a Àfrica del Nord.

L'exili però va ser també a d'altres països: Uruguai, Argentina, Estats Units, Xile, Mèxic, etc. Anys després, al 1973, a Xile (el país on s'exiliaren més espanyols), amb la dictadura de Pinochet tornà a posar als nostres refugiats en situacions difícils, com el cas que ens explica la Clara Pujol, que després de l'exili a França, i d'haver trobat una mica de pau va haver de presenciar les tortures, desaparicions i assassinats de la gent que, com el seu propi fill, seguien lluitant per la llibertat en la que havien estat educats, i a la que havien dedicat tota la seva vida.

Vilanova i l'exili

Vilanova, a l'igual que moltes altres poblacions de Catalunya i de l'estat espanyol, també va patir l'exili d'un nombre indeterminat de persones.

Sobre el nombre d'exiliats i el seu destí no se'n coneix cap document o obra que ho esmenti, que ho reflecteixi o que ho estudiï, però per aquestes mancances assenyalades el nombre d'exiliats vilanovins no deixa de ser quantiós i important.

Algunes dades que s'han observat sobre el tema es poden trobar al ja mencionat treball de Francesc Xavier Puig Rovira: *El cost humà de la Guerra Civil a Vilanova*, Miscel·lània Penedesenca, Institut d'Estudis Penedesencs, 1994. En aquest útil treball es mencionen els morts deportats en camps alemanys, és a dir, gent exiliada que després de fugir del país deixaren o no la seva activitat llibertària i que foren agafades pels nazis i que reproduïm a continuació:

ANNEX IV: MORTS EN CAMPS DE CONCENTRACIÓ, PRESONS I HOSPITALS

Nom	Lloc de naixement	Data naix.	Lloc de mort	Data mort	Edat	Observacions
Hernandez Vivanco, Pere			Hospital Mil. Múrcia	17-4-39		
Martin Pujol, Antoni	V.		Hospital Mil. Lleida	9-3-39		Presoner
Moreno Sort, Josep	Gràcia	1902	Camp. conc. San Pedro Cardeña (Burgos)	11-8-39	37	
Ortoll Montaner, Pere	V.	1902	Hosp. Mil. Avilés	4-4-39	36	Presoner de guerra
Segarra Arbaiges, Josep	V.	1912	Barc. Hosp. Sant Pau	19-5-39	27	Ferides front Segre
Tomas Montaner, Isidre	V.	1888	Presó de Lleida	30-4-42	53	
Valverdu Villalonga, Estanislau	V.	1904	Camp conc. Oya (Pont.)	4-4-39	35	
Vilarnau Salvat (Nom desconegut)			Camp conc. Reus	42		Títus exantemàtic
			Camp. conc. Algeciras	7-2-41		Ferrovian deparat

ANNEX V: MORTS DEPORTATS EN CAMPS ALEMANYS

Nom	Lloc de naixement	Data naix.	Lloc de mort	Data mort	Edat	Observacions
Baldúz Asensio, Eugeni			Mauthausen			
Barceló Soler, Francesc	V.	1888	Mauthausen			
Bascoñana Garcia, Ramon	Oriola	1914	Mauthausen	1-11-41	27	
Camacho Ferré, Lluís	V.	1913	Mauthausen	30-5-44	30	
Cerdà Parayra, Joan	V.	1900	Mauthausen	4-1-42	41	
Flores Sans, Màximo	Santander	1910	Mauthausen	22-7-41	31	
Inglada Arnabat, Rafael	V.	1898	Mauthausen	1-3-41	42	
Moliné Battie, Leandre	V.	1899	Mauthausen	37-7-42	43	
Otiol Bayern, Miquel	V.	1894	Mauthausen	10-8-41	47	
Pueyo Jornet, Armand	V.	1906	Mauthausen	16-5-41	35	
Segarra Mateu, Joan	V.	1916	Mauthausen	14-1-42	26	
Torné Nolla, Llorenç	V.	1899	Mauthausen	18-8-41	42	

També s'assenyalen els diferents destins que majoritàriament emprerent els vilanovins exiliats; i es mostren les destinacions més comunes, les quals en foren tres: els que fugiren a França i s'hi quedaren, els que fugiren primer a França i després marxaren cap a Amèrica i els que fugiren a França i després tornaren al país.

Cronològicament la repressió d'exiliats abarcaria els dos períodes temporals que hem establert per estudiar la dècada de 1939-1951, tanmateix, quasi la totalitat dels vilanovins morts al camp de concentració nazi de Mauthausen moriren entre els mesos de març de 1941 a juliol de 1942 –l'última víctima es certifica l'any 1944–. Però aquestes xifres s'han de posar en consideració per la innexitud i poca informació que hi ha referent a aquest tema i per la certesa que altres vilanovins moriren a l'exili, encara que no necessàriament al camp de concentració assenyalat.

Dels exiliats vilanovins que anaren a Amèrica es constata, gràcies a les fonts orals, que els destins més comuns foren Mèxic, Xile i altres països de Sud-Amèrica.

La resistència a dins i fora: els maquis

Dins de la lluita per la resistència cal citar, la resistència armada, que acabada la guerra es continuava mantenint. I després de l'alliberament de França per part dels aliats, van començar les seves accions dins el territori espanyol.

L'oblit imposat pel franquisme i la dificultat per enfrontar la veritat de la història havien convertit als maquis en quelcom en què la propaganda feixista s'havia entestat a propagar: un moviment de bandolers i malfactors.

Per això cal recuperar dins la memòria històrica, la seva lluita, que fou el moviment més important de resistència, que va arribar a preocupar, seriosament, a les forces de seguretat de l'Estat i al mateix exèrcit; quan hi va haver l'intent d'ocupació, per part dels guerrillers, de la Vall d'Aran a l'any 1944. Fou una veritable batalla, impulsada pels comunistes, on van morir 588 maquis i 248 militars.

Al conjunt de l'Estat van ésser presents a diverses zones i també van ser impulsats pel Partit Comunista.

A Catalunya (que sempre ha estat terra de pas) no es pot parlar de guerrilles organitzades i estables com a Andalusia, a Galícia, a Astúries o a Cantàbria. A la Catalunya del Nord, a Girona i a Lleida però sí que sempre hi eren presents, controlant totes les partides que entraven i sortien.

A Catalunya, però, el moviment va ser impulsat, sobretot, per la CNT; ja que la majoria de guerrillers eren d'ideologia anarquista. També se'ls coneixia a molts llocs de l'estat com els clandestins.

El nom de maquis que s'ha popularitzat tant, ve de la zona on s'entrenaven els antifeixistes espanyols i francesos de la resistència francesa contra l'ocupació nazi alemanya. Eren zones boscoses dites *maquis*. I a França els que s'entrenaven als *maquis* els hi deien *maquisards*.

Els maquis catalans van participar en diversos sabotatges.

Els maquis catalans més coneguts són: Marcel·lí Massana, Faceries i els germans Sabater. Francesc Sabater va ser l'últim maquis assassinat per la Guàrdia Civil, al 1960. Moltes dones també hi van participar directament a la muntanya, però sobretot com enllaços, la qual cosa suposava un alt risc i una tasca essencial per poder actuar als pobles i ciutats on feien els sabotatges o actes de propaganda. Aquest va ser el final de vint anys d'accions, però cal destacar que sempre van tenir pendents a les forces de seguretat. Cal aclarir, però, que els avals comunistes i anarquistes només els acompanyaren a l'inici de la tasca, perquè de seguida s'exiliaren. La lluita dels maquis, doncs, fou difícil i solitària.

Els camps de concentració i les presons

Franco féu empresonar o enviar als camps de concentració a un mínim de 367.000 persones entre els anys 1936 i 1939, en el conjunt de l'Estat espanyol.

Hi va haver, segons els darrers estudis, uns cent quatre camps de concentració.

La situació dels camps era terrible, de col·lapse total. En alguns casos, estaven saturats al 266% de la seva capacitat; com per exemple el camp de la Magdalena, a Santander, on el juliol del 1938 hi havia més de mil sis-cents presos o el de Miranda d'Ebre, on n'hi havia 2.810 (234% de la seva capacitat). Fins i tot es van haver de tancar nou camps per manca d'aigua i de latrines.

Però això no va impedir que aquests camps complissin la seva funció repressiva on els presoners eren tractats de manera inhumana i totalitària. Com es mostren els nombrosos testimonis que hi foren. Però també la presència d'agents de la Gestapo a San Pedro de Cardena (Burgos), les demencials investigacions sobre la puresa hispànica i la psicologia marxista del Doctor Vallejo-Nájera, per l'enduriment de les condicions de vida i l'allargament dels internaments, així com l'articulació de programes de reeducació ideològica moral i religiosa.

Les tortures i les violacions a les dones eren cosa comuna i estesa, així com la desaparició dels nens de les preses que eren donats en adopció a famílies feixistes. Les dones, més oblidades que ningú per la història, patiren a les presons una doble repressió, essent violades i jugant amb la vida dels seus fills. Les que es pogueren lliurar de la presó visqueren una vida de humiliació i desesperança. Essent en molts casos rapades i assenyalades per tot el poble sense poder trobar feina i havent de tenir cura de les seves criatures i dels homes que eren a les presons i a l'exili amb una situació dramàtica: elles són les autèntiques supervivents d'aquest règim de terror.

Alguns dels camps de la ICCP (Inspecció dels Camps de Concentració i Presons), al juliol de 1938 eren:

Aranda de Duero (Burgos)	Medina de Rioseco (Valladolid)
Los Arenales (Càceres)	Miranda de Ebro (Burgos)
Astorga (Lleó)	M ^o Sta Espina (Valladolid)
Avilés (Astúries)	Murgia (Àlaba)
Badajoz	Pamplona
Barbastro (Osca)	Plasència (Càceres)
Benaguacil (València)	Rianxo (La Corunya)
Burgo de Osma (Sòria)	San Gregorio (Saragossa)
Cabra (Córdoba)	San Juan de Mozarrifar (Saragossa)
Camposancos (Pontevedra)	San Marcos (Lleó)
Candas (Astúries)	San Pedro de Cardeña (Burgos)
Cedeira (La Corunya)	Santoña (c. Infanteria) (Santander)
Corban (Santander)	Santoña
Córdoba	Saragossa
Deusto (Bilbao)	Sòria
Estella (Navarra)	Talavera de la Reina (Toledo)
Ferrol (La Corunya)	Toledo
Gijon (Astúries)	Torrelavega (Santander)
Haro (Logronyo)	Valencia de Don Juan (Lleó)
La Magdalena (Santander)	Venta del Poyo (València)
Lerma (Burgos)	Zamora
Logronyo	

A banda de la situació de penúria a les presons⁹, Franco va utilitzar als presoners com a batallons de treball, "els esclaus de Franco", i van seguir funcionant fins el 1970. Van fer de tot, des del Valle de los Caídos, fins l'aeroport de Galícia, convents, la presó de Carabanchel, etc... Es calcula que el deute de l'Estat amb aquestes persones estaria xifrada en més de 781.315.735,70 euros (130.000 milions de pessetes) i que hi van participar més de cent mil persones.

⁹ Dades extretes del llibre *Esclavos por la patria* de Isaias Lafuente. Els comunistes o dirigents molt significats no podien pertànyer a aquests batallons com a càstig o perquè no s'escapessin.

Els camps d'extermini nazi

Per a molts republicans que estaven refugiats a França, i que col·laboraren amb la resistència francesa contra els nazis, van a anar a parar a camps de concentració nazi. Anaren als *stalags* (camps de presoners de guerra) Dachau, Mauthausen, Bunchenwald, Ravensbrück, Sachsenhausen, Neuegamme, Illa d'Urigny.

Un des responsables directes de la deportació d'uns vint mil ciutadans i ciutadanes espanyols va ser Serrano Suñer, cunyat de Franco i ministre d'Exteriors dels anys 1940 i 1942, que ha mort, recentment, al cent-un anys sense haver estat mai processat ni jutjat.

Quan els alemanys van veure tants espanyols als camps van intentar tornar-los a Espanya, però Franco va treure la nacionalitat espanyola a aquests ciutadans molts dels quals no van tornar mai a casa seva.

L'Associació Amical Mauthausen lluita per mantenir viu el record d'aquella experiència i perquè es conegui tota la veritat.

En Marcel·lí Garriga, protagonista d'aquest volum de **La Memòria del Futur**, és un exemple del grau de compromís i d'acompliment del jurament que els expressos dels camps de concentració nazi van fer per a difondre la veritat sobre els esdeveniments que en aquests es van produir, i que trobeu reproduït a les pàgines inicials d'aquest llibre.

Aproximadament deu mil persones moriren a Àustria o Alemanya. Als camps la majoria de republicans espanyols i catalans portaven cosit als uniformes un triangle blau que identificava els apàtrides, i una S (de spaniers, espanyols). Apàtrides perquè Franco els hi havia tret la nacionalitat (malgrat eren designats com rojos espanyols).

Ni tan sols els hi van concedir de portar el triangle roig que portaven els antifeixistes, excepte a les dones internades a Ravensbrück.

Els triangles grocs eren els dels jueus, els rosa els dels homosexuals, els verds i negres de criminals i asocials, i els morats, dels objectors de consciència.

Al camp d'extermini de Mauthausen o als kommandos annexos (Gusen, Staeger) moriren uns dos mil catalans.

La resistència i solidaritat als camps va ser una eina imprescindible per sobreviure. A gairebé tots els camps hi havia organització per països, o per organitzacions polítiques i la voluntat de no deixar-se abatre els mantingué vius: feien actes de sabotatge ben planificats, aconseguiren fins i tot armes i salvar la vida d'alguns companys aconseguint informació, passant menjar als més febles,...

També van amagar fotografies que van permetre, anys després, portar a judici a alguns kapos de la SS.

Alguns dels deportats nascuts a Vilanova i la Geltrú morts a Mauthausen o als kommandos exteriors (Gusen, Terurbeg)¹⁰, i als qui volem retre homenatge, van ser:

LLUÍS CAMACHÓ FERRÉ (1913-1944)
JOAN CERDÀ PERAYRA (1900-1942)
RAFAEL INGLADA ARANABABAT (1898-1941)
LEANDRE MOLINÉ BATLLE (1899-1942)
MIQUEL OBIOL BAYERI (1894-1941)
ARMAND PUEYO JORNET (1906-1941)
JOAN SEGARRA MATEU (1911-1942)
LLORENÇ TORNÉ NOLLA (1899-1941)

¹⁰ Segons la investigació de la Montserrat Roig que es basa en els arxius de l'Amicale de Mauthausen de París copiades per Jaume de Puig.

A la nostra ciutat el 16 de setembre de 2001, s'inaugurà un monument , a la plaça de la Peixateria on també apareixen els noms de:

EUGENI BALDUZ ASENSIO
 FRANCESC BARCELÓ SOLER
 RAIMON BASCUÑANA GARCIA
 MÁXIMO FLORES SANZ
 MARCEL·LÍ GARRIGA CRISTIÀ
 CAMILO MARIA DÍAZ
 JOAN ÚBEDA SILES
 FRANCESC TREMPES ESTRADA

La llegenda que hi ha inscrita diu:

En record de les víctimes dels camps d'extermini nazis de la II guerra mundial, on van perdre la vida molts homes i dones d'aquesta ciutat, i de tot Europa, per raó de ser conseqüents amb les seves idees.

Com diu la Montserrat Roi:

"Que els seus somnis ens serveixin per fer possible un món que ells i elles somniaren i que hauria pogut ser real a la nostra època".

Fem que sigui així i que el futur resti indemne a horrors similars.

Bibliografia

BARBACIL, J. *La repressió franquista a Vilanova i la Geltrú (1939-1951)*. Treball de doctorat Universitat de Barcelona. Vilanova i la Geltrú, 1999. Inèdit.

CANALES, Antonio Francisco. *Passatgers de la mateixa barca. La dreta de Vilanova i la Geltrú (1903-1979)*. Lleida ECD. Col·lecció Josep Lladonosa. Vilanova i la Geltrú, 1993.

CANALES, Antonio Francisco. *La Festa Major de Vilanova i la Geltrú al segle XX*. Consell Comarcal del Garraf. Vilanova i la Geltrú, 1995.

MOLINERO, C. et altri. *Una inmensa prisió*. Crítica. Barcelona, 2003.

PAGÈS, P. *La guerra civil*. Barcanova. Barcelona, 1993.

PUIG ROVIRA, F. X. *Vilanova 1936-1939. El Govern Municipal i altres aspectes*. Institut d'Estudis Penedesencs. 1994.

PUIG ROVIRA, F. X. *El cost humà de la guerra civil a Vilanova*. Miscel·lània. Institut d'Estudis Penedesencs. Vilanova i la Geltrú, 1994.

RODRIGO, A. *Mujer y Exilio*. Compañía Literaria. Madrid, 1999.

ROIG, M. *Els catalans als camps nazis*. Edicions 62. Barcelona, 1977.

RUIZ, Trinitat. *Txeques, el passat fosc dels nostres avis*. L'Hora del Garraf, 24 de novembre de 1995.

SOLÈ I SABATÉ, J. M. *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953*. Edicions 62. Barcelona, 1985.

Taller de recuperació de la memòria de les dones a Vilanova i la Geltrú: La Història a les Nostres Mans (1999-2003). No publicat.

TORAN BELVER, Rosa. *Vida i mort dels republicans als camps nazis*. Edicions Proa. 2002.

VENTOSA, C. *Temps de guerra (Diari íntim 1938-39)*. El Cep i la Nansa, edicions. Vilanova i la Geltrú, 1980.

Bibliografia complementària recomanada

AMAT-PINELLA, J. K. L. *Reich*. Edicions 62. Barcelona, 2001.

ARCE, Juan Carlos. *Los colores de la guerra*. Planeta. Madrid, 2002.

ARMENGON et altri. *Els nens perduts del franquisme*. Proa. Barcelona, 2002.

Associació catalana d'Expresos Polítics. *Notícia de la negra nit. Vides i veus a les presons franquistes (1939-1959)*. Diputació de Barcelona.

BARBAL, Maria. *Pedra de Tartera*. Edicions de la Magrana. Barcelona, 1998.

BERMEJO, B. *Francesc Boix. El fotògraf de Mauthausen*. Edicions de la Magrana. 2002.

CERCAS, Javier. *Soldados de Salamina*. Tusquets. Barcelona, 2001.

CHACÓN, Dulce. *La voz dormida*. Alfaguara. Madrid, 2002.

DEL VAL, Luís. *Con la maleta al hombro*. Temas de hoy. Madrid, 2001.

ELORDI, Carlos. *Los años difíciles. El testimonio de los protagonistas anónimos de la Guerra Civil y la Posguerra*. Aguilar. Madrid, 2002.

ESTEBAN, H. *Amb el biberó a les trinxeres*. Pagés. Barcelona, 2003.

PRESTON, Paul. *Palomas de guerra*. Aguilar. Madrid, 2002.

ROIG, Montserrat. *Els catalans als camps nazis*. Edicions 62. Barcelona, 2001.

SEMPRÚN, J. *Veinte años y un día*. Tusquets. Barcelona, 2003.

TORRES, Rafael. *Los esclavos de Franco*. Oberon. Madrid, 2002.

TORRES, Rafael. *Víctimas de la victoria*. Oberon. Madrid, 2002.

VIRELLA I BLODA, Albert. *Imatges de la pau "honrosa" (1939-1942)*. El Cep i la Nansa, edicions. Vilanova i la Geltrú.